

Slutsatserna i OECD:s nya rapport om den svenska skolan har förvrängts i debatten. Skolsegregationen är i själva verket unikt låg. Det som karaktäriserar svensk skola är i stället bristen på ordning, unikt många sena ankomster och svagt ledarskap, skriver Hans Bergström.

Problemet är stöket – inte segregationen

I den svenska diskussionen om skolan står sedan länge två huvudsakliga synsätt mot varandra. Det ena förklarar nästan allt med yttre faktorer. Skolor har fel sammansättning av elever. Mer pengar behövs. Lärarlönerna är för låga. Och kommunerna har fått för lite makt när föräldrarna getts möjlighet att välja skola.

Det andra fokuserar på vad själva skolan gör och hur den fungerar. Är kunskapsmålen tillräckligt tydliga? Råder det sådan ordning att den dyrbara tiden i klassrummet verkligen kan användas för koncentrerad undervisning? Finns det ett ledarskap som förmår samla alla vuxna i skolan till att gå i samma engagerade riktning? Har de ansvariga i skolan getts legalt utrymme för att kunna väl utföra sitt uppdrag?

Med det första synsättet blir skolans egen roll obetydlig i förhållande till "omständigheterna". Det är en argumentering för ansvarsfrihet på skolnivå. Linjen tenderar att företräddas av vänstern, i vid mening. Allt är "sociostrukturellt" betingat. Skolverket har i skrift efter skrift företrätt denna linje, åtminstone fram tills Peter Fredriksson tog över som generaldirektör 2017. Lärarförbunden har glidit in i samma hållning. Huvudfelet med dåliga skolor är att de har fel elever.

Det andra synsättet har fått växande forskarstöd. Maria Jarl och hennes medarbetare på Göteborgs universitet har visat att vad skolan gör och hur den organiseras har en kraftfull egen inverkan på skolresultaten. Bo Rothstein har från internationella studier framhållit betydelsen av den engagerade rektorn.

Torkel Klingberg har med sin spetsforskning om hjärna och lärande visat att arbetsminnet måste få lugn för att fokusera på uppgiften. Han har också belyst den undervärderade betydelsen av "grit" – att etablera en vana av hårt arbete. (Lena Andersson benämner det "tåga" i sin bok "Sveas son".) Henrik Jordahl har med nya studier fastslagit ledarskapets väldiga betydelse för en skola. Martin Ingvar, Magnus Henrekson, Inger Enkvist och Ingrid Wållgren har inträngande beskrivit den postmodernistiska kunskapssyn som förstört lärarutbildningen och lärarnas självförtroende i Sverige.

Med januariöverenskommelsen kommer nu stora skolbeslut att formuleras i skärningspunkten mellan dessa båda synsätt. Regeringen, av miljöpartister och socialdemokrater, utgår från det första. Samarbetspar-



FELTOLKAD RAPPORT. OECD:s nya Sverigestudie tolkas genast som att Gud stigit ner och tagit ställning för "vänsterns" synsätt: Segregation är den svenska skolans huvudproblem. Den som läser vad OECD skriver finner dock att rubriken är föga tacksam, skriver Hans Bergström.

FOTO: ULF PALM

"Detta måste förenas med en radikal neddragning av volymen invandring från tredje världen."

tierna Centern och Liberalerna präglas av det andra. Detta är en intressant situation, som i bästa fall kan bädda för positionsförflyttningar. Ty de båda sidorna måste komma överens i förhandlingar om ett stort antal skolfrågor. Frågorna är så många att det får stor betydelse var man förlägger den största energin.

Mitt i detta kommer så OECD med sin nya Sverigestudie. Den tolkas genast som att Gud stigit ner och tagit ställning för det första synsättet, grovt uttryckt "vänsterns". Segregation är den svenska skolans huvudproblem.

Den som läser vad OECD skriver finner att rubriken är föga tacksam. OECD framhåller att kursplanerna har varit för vaga till sitt kunskapsinnehåll. Man föreslår tydligare kunskapsmätningar, som rättas externt. Man kritiserar dagens fokus på de låga prestationerna. Man fastslår att lönerna för yngre lärare nu är "well above the OECD average".

Lärarlönerna berättigar inte längre den plats de fått i svensk skoldebatt. Den extremt låga attraktionen hos läraryrket i Sverige har väsentligen andra orsaker, som bristen på ordning, som försvårar för lärare att utöva sitt yrke, och fokus på sociala uppgifter på bekostnad av kärnuppgiften att förmedla kunskap.

OECD framhåller förvisso riskerna med växande segregation i spåren av senare års stora invandring. Många ungdomar börjar i svensk skola i sen ålder. Man framhåller som ett "prioriterat område" att stimulera invandrarfamiljer att aktivt välja skola.

Det är viktigt att notera att när OECD talar om växande skolsegregation, avser man primärt skillnader i skolresultat. Vad gäller skillnader i elevkårens sammansättning mellan skolor befinner sig Sverige alltjämt i ett nordiskt kluster som har lägst klyftor i världen. Och med denna normaldefinition har segregationen heller inte växt i svensk skola under de senaste tjugo åren.

Analysen pekar därför i själva verket mot åtgärder som rör skolornas sätt att fungera, framför allt ledarskapet. Detsamma gör Skolverkets senaste statistik, som säger att alltmer av skillnaderna i skolresultat inte går att förklara med elevernas sociala bakgrund.

OECD är också en politisk organisation. Texten är i väsentliga avseenden anpassad för att stämma med den reformriktning som antagits, byggd på Skolkommissionen. Det innebär att OECD nu inte alls nämner sådant som fattas svensk skola,

nämligen bristen på ordning, unik omfattning av sena ankomster, liksom världsunik brist på uthållighet i elevernas ansträngning och svagt ledarskap.

I den senaste internationella TIMSS-studien (matematik och naturvetenskap) lyfts dessa problem fram än tydligare. "De områden som de svenska elevernas lärare, både i årskurs 4 och 8, uttrycker som mest problematiska är att elever inte respekterar skolans egendom, att skolans regler inte upprätthålls samt avsaknaden av tydliga uppföranderegler på skolan."

OECD har en övertro på institutionella förändringar. Det ligger inte i profession och vana hos dem som skriver dess rapporter att analysera de paradigmer som underbyggt svensk skolpolitik och lärarutbildning, i en kombination av postmodernistisk kunskapssyn och Rousseaus föreställningar om "den ädle vilden" som inte tål vuxenauktoritet.

Inte heller har OECD-författarna uppfattat den enorma ökning av socioekonomiskt motiverade andelar av skolpengen som genomförts i kommunerna på senare år, och det kaos i förhållandet mellan stat och kommun som uppstår i finansieringen av svensk skola när staten på egen hand adderar ytterligare sex miljarder kronor per år i socioekonomiskt baserade bidrag. Författarna har inte tagit del av den viktiga ESO-studien om friskolors lokalisering.

Vad svensk skola nu behöver är ett praktisk-politiskt paradigmskifte i synen på ordning i skolan, det legala stödet för rektorer och lärare när de står upp för normer i skolan samt tydligt formulerade kunskapskrav i kursplanerna, med åtföljande skärpning av de nationella proven. Detta måste förenas med en radikal neddragning av volymen invandring från tredje världen.

Situationen blir omöjlig att hantera, redan vad gäller tillgång på lärare, om inte läget får stabiliseras efter 2015 års väg med dess eftereffekter. Detta är en punkt där alliansen bakom januariöverenskommelsen inger oro, genom sin tendens att förneka verkligheten.

HANS BERGSTRÖM

docent i statsvetenskap och före detta chefredaktör för Dagens Nyheter. Han utgav 2018 boken "Tough Love" tillsammans med sin hustru Barbara Bergström, grundare av Internationella Engelska Skolan.

Di Vet du mer i ämnet?

Mejla din replik till debatt@di.se